

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Hallituksen esityksessä vanhusasiavaltuutetun toimialaksi on määritelty ikääntyvän väestön aseman parantaminen ja oikeuksien edistäminen. Koska ikääntyvän väestön hyvinvointierot kasvavat, hallituksen esityksessä toimialaksi olisi tärkeä nostaa myös ikääntyvän väestön hyvinvoinnin edistäminen.

Vanhusasiavaltuutetulle säädetyt keinot ja toimivalta toteuttaa onnistuneesti valtuutetun tehtävää ovat riittävät. Valtuutetun tehtävän hoitamisessa on oleellista, että valtuutetun toiminta on vahvasti tietoon perustuvaa.

Hallituksen esityksessä ei tuoda esille sitä, miten vanhusasiavaltuutetun toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan? Pelkästään raportointivelvoitteet ja kertomusten sisällön määrittely ei anna käsitystä siitä, millä perusteilla vanhusasiavaltuutetun toiminnan vaikuttavuutta ja onnistumista arvioidaan. Koska kyseessä on uusi tehtävä ja toiminto, joka lisää julkisen talouden kustannuksia, olisi hallituksen esityksessä syytä kuvata toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin mittareita ja indikaattoreita.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Hallituksen esityksessä korostetaan vanhusasiavaltuutetun itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Vaikka pykälän 3 säädöskohtaisissa perusteluissa korostetaan, ettei valtuutettu suorittaisi laillisuusvalvontaa tai yksittäistapauksellista valvontaa, ikääntyneiden oikeuksien toteutumisen edistämisen tehtävä voi sisältää riskin sille, että vanhusasiavaltuutetusta tulee käytännössä yksi uusi valvontaviranomainen. Mikäli virkaan valitulla henkilöllä on esimerkiksi aikaisempaa kokemusta valvontaviranomaisena toimimisesta, voisi se olla vaikuttaa siihen, että tehtävän suorittaminen sisältäisi tosiasiaassa valvojan viranomaisen luonteisia kannanottoja. Tähän voisi olla vaikea puuttua vanhusasiavaltuutetun itsenäisyyden vuoksi.

Tämän vuoksi voisi olla tarpeellista nostaa pykälän kolme tehtäviin erillinen kohta siitä, että valtuutettu ei suorita laillisuusvalvontaa tai yksityis-tapauksellista valvontaa. Riski valvontaviranomaisluonteiselle toiminnalle on olemassa siitakin näkökulmasta, että hallituksen esityksessä kuvatussa kansainvälisissä esimerkeissä vanhusasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu myös valvontaviranomaisen tehtäviä. Kuntaliitto pitää erittäin tärkeänä, ettei vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustaminen lisää uutta viran-omaista ja siten uutta tasoa kuntien ja muiden toimijoiden valvontaan.

Valtuutetun tehtäviin itse lakiluonnokseen ei ole esitetty suoraa yhteydenpitoa ikääntyvään väestöön, vaikka tehtävää on kuvattu pykälän 3 säännöskohtaisissa perusteluissa. Tehtävässä tulee kuitenkin huomioida suora yhteys laajasti eri väestöryhmiin, kuten mm. etniset ja seksuaalivähemmistöt sekä vammaiset henkilöt, iäkkäiden omaiset sekä ikäihmisten palveluissa työskentelevä henkilökunta. Lakisääteisten vanhusneuvostojen hyödyntäminen tulisi mainita vähintään säännöskohtaisissa perusteluissa osana vanhusasiavaltuutetun tehtävää.

Muilta osin tehtävät ovat selkeitä ja kannattavia.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Kuntaliitto kannattaa sitä, että vanhusasiavaltuutetun tehtävä olisi mää- räaikainen, kuten esim. lapsiasiavaltuutetun tehtävä. Synergiaedun vuoksi myös toiminnan perustaminen yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen on kannattavaa ollen linjassa muun julkisen hallinnon keventämisen kanssa.

Käsitteenä vanhusasiavaltuutetun toiminto (pykälä 6) on erikoinen ja viittaa puhtaasti hallinnolliseen byrokratiaan. Todennäköisesti puhekielessä käytännössä puhutaan kuitenkin vanhusasiavaltuutetun toimistosta, ku- ten nyt käytetään lapsiasiavaltuutetun toimisto -käsitettä. Vaikka vanhusasiavaltuutetun toiminto on tarkoitus perustaa yhdenvertaisuustoimiston yhteyteen, tulisi hallituksen esityksessä tuoda näkyviin selkeästi käsite (esim. vanhusasiavaltuutetun toimisto), joka kuvaa kansalaisille, päättäjille jne. vanhusasiavaltuutetun toimintaympäristöä. Tällöin toiminto- käsite voitaisiin tuoda esille puhtaasti hallinnollisena ja siten esimerkiksi kustannusrakenteeseen liittyvänä käsitteenä.

Haverinen Anna
Suomen Kuntaliitto ry